

UIT DE INHOUD

POPPEIA BERDEN 08

Sinds enkele maanden is Poppeia Berden officieel de tweede organist van de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek te Maastricht. Een portret van een laatbloeier op orgelgebied.

08

DE ZEEUWSE ROOTS VAN KAREL VAN PUFFELEN 15

De negentiende-eeuwse orgelmaker Karel van Puffelen verwierf vooral naam toen hij in Zaltbommel was gevestigd. De basis daarvoor werd gelegd in zijn geboorteprovincie Zeeland.

15

MUZIEKBIJLAGE 18

In het kader van Pinksteren treft u twee bewerkingen over de eeuwenoude hymne 'Veni Creator Spiritus' van niet zo bekende componisten uit de school van César Franck.

EERHERSTEL VOOR HET FRANS-KLASSIEKE ORGEL (1) 26

De Frans-klassieke orgel(bouw)kunst is de afgelopen decennia op een zijspoor geraakt, ten faveure van romantische orgelmakers en componisten. René Verwer pleit voor eerherstel.

18

EN VERDER

- Actueel 02
- Restauratie Christus Triumfatorkerk Den Haag 05
- Restauratie Sint-Odolfuskerk Borgloon 12
- Toelichting muziekbijlage 18
- Raadselachtige tekeningen in het Smits-archief 23
- Cd's 32
- Bladmuziek 34
- Wegwijzers 36

In onze volgende nummers onder meer

- Interview met Marien Stouten
- Johan Snethlage, burgemeester en orgeldeskundige
 - Het Italiaanse orgel van Arno Kerkhof

Foto voorkant

Het Severijn/Binvignat-orgel in de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek te Maastricht. Vanaf Witte Donderdag tot halverwege de paaswake op Stille Zaterdag zijn de luiken van het instrument gesloten.

© Auke Wissing

26

Foto achterzijde

De door Jean-Loup Boisseau en Bertrand Cattiaux gemaakte Clicquot-reconstructie in de Chapelle Royale te Versailles.

© Jeroen de Haan

Uitbreiding orgel Grote Kerk Velp

Het Hess/De Graaf-orgel in de Grote Kerk te Velp is door Elbertse & Van Vulpen Orgelmakers uitgebreid met een tweede manuaal. Dit nieuwe onderpositief bevat 8 stemmen, zodat het orgel nu 22 stemmen telt.

Het orgel is oorspronkelijk in 1772 door H.H. Hess gebouwd voor de Rooms-Katholieke Kerk buiten de Wittevrouwenpoort te Utrecht. In 1814 plaatste Abraham Meere het ongewijzigd over naar de Grote Kerk te Velp. Bij de uitbreiding door F. Leichel in 1894 werd de kas verbreed met twee pedaalvelden en verbindingsvelden. In 1935

verbouwde Valckx & Van Kouteren het orgel.

Orgelmaker Albert de Graaf uit Leusden streefde in 1990 een reconstrueerde van de dispositie van Hess na, met handhaving van het zelfstandige pedaal. Het gerestaureerde en uitgebreide orgel is op 28 april 2024 in gebruik genomen met een uitvoering van *Canto Ostinato* van Simeon ten Holt in een versie voor orgel en trompet door Aart Bergwerff en Eric Vloeimans.

In een van de komende nummers besteden we hieraan uitgebreider aandacht.

Elbertse & Van Vulpen

Dick den Engelsman

Bakker & Timmenga-orgel voor GG Veen

De Gereformeerde Gemeente te Veen, die in oktober 2023 een nieuw kerkgebouw in gebruik nam, beschikt sinds kort over een Bakker & Timmenga-orgel uit 1911. Het instrument deed van 1911 tot 1972 dienst in de Hervormde Kerk te Jutrijp en van 1976 tot 2021 in de Gereformeerde Kerk te Sexbierum. De plaatsing in Veen en de daaraan voorafgaande restauratie zijn uitgevoerd door Pels & Van Leeuwen. Namens de VOGG trad Dick den Engelsman op als adviseur.

In een van de komende nummers besteden we hieraan uitgebreider aandacht.

Open Orgeldag Maassluis

De jaarlijkse Open Orgeldag in Maassluis vindt dit jaar plaats op 25 mei. Het is dan mogelijk om zelf het drieklaviers Garrels-orgel van de Grote Kerk te bespelen. Opgeven kan door een e-mail te sturen naar info@garrelsongelmaassluis.nl met uw gegevens en de gewenste speeltijd. De kosten bedragen 15 euro voor een kwartier spelen. De opbrengst komt ten goede aan het orgelfonds van de Grote Kerk. Bij de speeltafel is een registrant aanwezig.

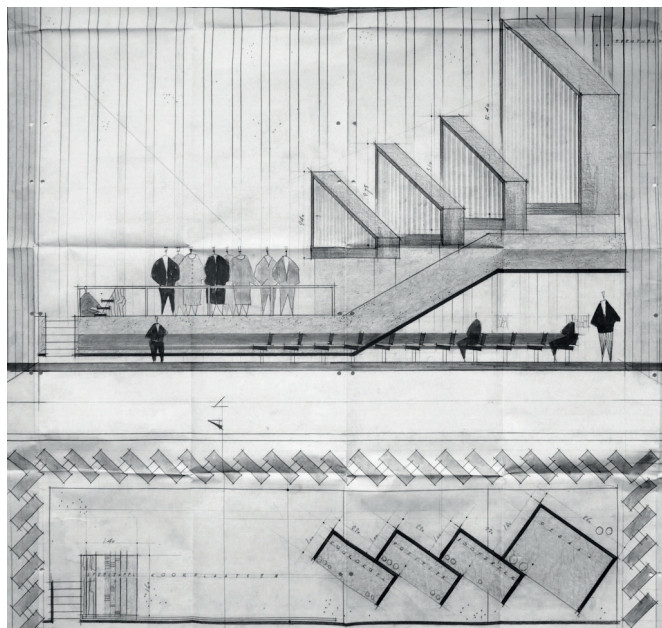
Orgelconcours Oude-Tonge

Op zaterdag 21 september 2024 vindt in de Hervormde Kerk te Oude-Tonge de 23e editie van het orgelconcours voor amateurs plaats. Het concours gaat uit van de Vereniging van Orgelvrienden op Goeree-Overflakkee. Naast een vrij te kiezen orgelwerk dienen de deelnemers op het Frobenius-orgel twee delen naar keuze uit het *Orgelbüchlein* (BWV 599-644) van Johann Sebastian Bach uit te voeren. De toegestane speelduur is maximaal twaalf minuten. De muzikale prestaties van de deelnemers worden beoordeeld door Gerrit Christiaan de Gier en Jolanda Zwofersink. Deelnemers die wonen op Goeree-Overflakkee kunnen zich vanaf 15 juni inschrijven, deelnemers van buiten het eiland vanaf 22 juni. De inschrijving sluit op 29 juni. Meer informatie en aanmelden: orgelvrienden.nl.

Restauratie Verschueren-orgel Christus Triumfatorkerk Den Haag

Het orgel van de Christus Triumfatorkerk te Den Haag is recent gerestaureerd door de firma Verschueren te Ittervoort, die het instrument een halve eeuw geleden ook vervaardigde.

Tekst: Wim van der Ros
Fotografie: Johan Zoutendijk

De architect van de kerk, Geert Drexhage (1914-1982), ontwierp in 1961 tevens het orgel. De kerk werd in maart 1962 in gebruik genomen.

Het orgel staat in vier afzonderlijke kasten opgesteld, voor elk werk één. Zowel de dispositie als de technische aanleg, met mechanische toets- en elektrische registertractuur, waren in de aanloop naar de bouw onderwerp van discussie. Chris Hanegraaff en Johan Vetter waren als adviseurs bij de bouw van het instrument betrokken. Het orgel werd op 23 oktober 1964 in gebruik genomen.

Het gebouw heeft als markant voorbeeld van kerkenbouw uit de wederopbouw de status van rijksmonument gekregen. Die status geldt ook voor het orgel dat niet alleen in de architectuur geïntegreerd is, maar ook als instrument een belangwekkend 'tijdsdocument' is.

Behoud klankbeeld

In het najaar van 2023 ging de restauratie van start die begin 2024 werd afgerond. Namens de Commissie Orgelzaken van VKB Kerkrentmeesters was Jaap Jan Steensma als adviseur betrokken. Hij vond de oorspronkelijke ontwerptekening van het orgel van de hand van Geert Drexhage in het archief van Drexhage in Het Nieuwe Instituut te Rotterdam. Op deze tekening is te zien dat de speeltafel van het orgel oorspronkelijk verder van de orgelkasten geplaatst zou worden. Op deze wijze kon de organist rechtsreeks contact hebben met een zangkoor op de orgelgalerij.

Het orgel verkeert nog geheel in originele staat, maar een aantal onderdelen was als gevolg van vervuiling en slijtage aan groot onderhoud toe. Het leer van de zwembalgen was versleten en werd vervangen. Ook de sleepmotoren werden gereviseerd en alle pijpwerk werd schoongemaakt.

Laatbloeier op een magische plek

Portret van Poppeia Berden

Sinds 1 december 2023 mag de 28-jarige Poppeia Berden zich officieel organist van de Basiliek van Onze-Lieve-Vrouwe-Tenhemelopneming 'Sterre der Zee' te Maastricht noemen, als collega van cantor-organist (en tevens haar leermeester) Hans Leenders. Een portret van een ambitieuze jonge musicus, die wat het orgel betreft een laatbloeier is.

Tekst: Joost van Beek

Want dat Poppeia organist is geworden, was niet iets dat zich al van jongs af aandiende. "Ik kom uit een muzikaal nest. Mijn vader was dirigent in de kerk en ik ging vaak met hem mee. Dat was mijn eerste kennismaking met het geloof en met het orgel. Maar het was niet zo dat ik dacht: hé, dat instrument wil ik zelf gaan bespelen. Toen ik op de basisschool zat, heb ik een paar jaar pianoles gehad. Op mijn vijftiende werd ik aangenomen in de Jong Talent-pianoklas van het conservatorium. Maar dat was niet echt een match, daar ben ik niet lang gebleven. Eigenlijk ben ik vrij toevallig bij het orgel uitgekomen. Ik wist dat de vader van een van mijn beste vrienden organist was, en ik vroeg hem een keer of hij mij niet wat lessen wilde geven. Het grappige was dat ik op dat moment helemaal geen benul had van de statuur

van Marcel Verheggen, want over hem hebben we het. Maar zo is het dus begonnen, ik was toen zeventien." De nieuwe orgelleerling toonde direct ambitie. "Maar mijn eigenwijsheid zat me ook vaak in de weg. Het liefst wilde ik zo snel mogelijk moeilijke stukken spelen, zoals de zesde sonate van Mendelssohn. Maar dat gebeurde niet. Hoewel Marcel mij altijd heel veel vrijheid gaf en ook mijn speelplezier wilde ontwikkelen, moest ik toch eerst de basis leren. Nu zie ik uiteraard het nut en de noodzaak van die aanpak in, ook omdat ik inmiddels zelf docent ben, maar toen was ik er niet altijd blij mee. Regelmatig heb ik Marcel gevraagd: wanneer mag ik nu eens een echt stuk spelen? Ik weet nog goed hoe blij ik was toen ik een *Communion* van Guilment mocht gaan studeren. Bij mijn toelatingsexamen voor het conservatorium

heb ik de *Tocatta* van Boëllmann gespeeld. Ja, Frans-romantische muziek heeft mijn grote voorliefde, er zit een bepaalde melancholie in die me aanspreekt."

Rijke liturgie

Tijdens haar conservatoriumstudie bracht Poppeia vele studie-uren door in de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek en de Sint-Servaasbasiliek. "Deze orgels hebben me zoveel geleerd: qua toucher, qua klankvorming en nog veel meer. Ik kende het orgel in de Onze-Lieve-Vrouwe dus al heel goed toen Hans Leenders mij vroeg of ik Sjef Streukens wilde opvolgen als tweede organist. Uiteraard vond ik dit een hele grote eer. Los van de klank heeft het orgel een imposante uitstraling in de mystieke Basiliek. Dat ik deze magische ruimte nu mijn

Restauratie Clerinx-orgel

Sint-Odulfuskerk Borgloon (B)

Enkele maanden geleden heeft Verschueren Orgelbouw de restauratie van het Clerinx-orgel in de Sint-Odulfuskerk te Borgloon (B) afgerond. De restauratie voorzag in het herstel van de situatie bij de oplevering in 1861. Voor de reconstructie van ontbrekende onderdelen stonden andere Clerinx-orgels model (o.a. Luik (St. Cathérine en Séminaire), Peer, Veulen, Lommel, Chaineux en Geetbets).

Tekst: Wim van der Ros Fotografie: Bart Wuilmus (tenzij anders vermeld)

Het orgel werd in 1861 vervaardigd door Arnold Clerinx te Sint-Truiden. Bij de bouw van het orgel maakte hij gebruik van een bestaande orgelkas die in 1652 door Gisbertus Hechtermans gemaakt zou zijn. In de eerste helft van de twintigste eeuw werd het instrument zeer ingrijpend verbouwd door de firma Joris, waarbij slechts belangrijke delen van de orgelkas maar gelukkig bijna alle pijpwerk van Clerinx behouden bleven.

De hele technische aanleg inclusief windladen werd vervangen.

Nieuwe pedaalkas

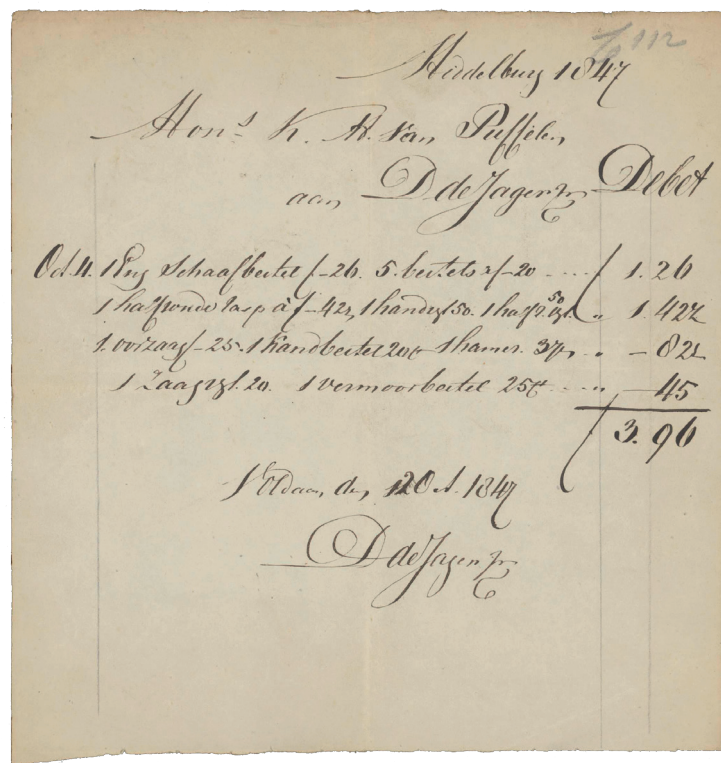
In 2018 werd het orgel in het kader van de kerkrestauratie gedemonteerd. De orgelrestauratie was het sluitstuk van het hele project. Het oude doksaal in de toren werd weggenomen om een open torenruimte te creëren. In de eerste travee van het schip werd een nieuw doksaal gebouwd. Het orgel komt op

deze nieuwe positie zowel klankmatig als visueel prachtig tot zijn recht. De historische onderdelen van de barokke orgelkast werden gerestaureerd. Ontbrekende delen werden in stijl bijgemaakt. Het meubel werd schoongemaakt en behandeld met een schellak en boenwas. Delen van het snijwerk en de bekroningen zijn met bladgoud verguld. De historische tinnen frontpijpen werden van de aluminiumverf ontdaan en voorzichtig gepolijst.

Reiki

Het uit De Lier afkomstige orgel in de Gereformeerde Kerk te Zwartebroek, vóór de verbreding van het front in 1983.

In 1847 koopt Karel van Puffelen diverse soorten gereedschap bij D. de Jager's IJzerhandel te Middelburg, zo blijkt uit deze nota.

De Zeeuwse roots van Karolus Marinus van Puffelen

In zijn artikel over het gerestaureerde orgel in Oost-Souburg (*De Orgelvriend* januari/februari 2024) refereert Dirk Bakker aan de Zeeuwse roots van de Zaltbommelse orgelmaker Karel (Karolus) Marinus van Puffelen. In deze bijdrage gaat hij hier dieper op in.

Tekst: Dirk Bakker

Als Karel van Puffelen op 24 november 1886 te Zaltbommel overlijdt, staat in diverse korte berichten in de *Zierikzee-sche Nieuwsbode* en *Middelburgsche Courant* met enige trots vermeld: "geboortig van Middelburg of "van geboorte Middelburger". De vader van Karel, Gerrit van Puffelen, wordt geboren in 1798 en trouwt in 1821 met Jacoba Petronella Menschaart. Op 29 december 1826 wordt Karolus Maria geboren. Vader Gerrit overlijdt in 1836, moeder Jacoba een jaar later. Negen kinderen blijven dan ouderloos

achter. Allemaal worden ze in het Burgerweeshuis aan het Molenwater ondergebracht. In de bewaard gebleven leggers van het Burgerweeshuis staat Karel een jaar later vermeld als "schoolkind / schrijver bij Blankert". Zijn oudste broer Jacobus Adrianus staat dan al vermeld als "horlogemaker".

Een paar jaar later – in 1840 – vestigt zich vanuit Amsterdam de "Orgel-, Instrument-, Pianomaker en Stemmer D.H. Lohman" in Middelburg.¹ We hebben het over Diederik Hendrik

Lohman (1797-1856), de oudste zoon van de orgelmaker Nicolaus Anthony Lohman uit Groningen. Twee knechten, Georg Laurens Preuniger en Jan Alberts Mennes, vergezellen Lohman in eerste instantie, maar vestigen zich al in oktober van hetzelfde jaar als zelfstandige orgelmakers.² Diederik Lohman vertrekt in 1842 alweer uit Zeeland. We komen hem daarna onder andere als orgel- en pianostemmer tegen in Den Haag. Hij overlijdt uiteindelijk in Amsterdam.³

Het L-A. Clicquot-orgel in de Saint-Roch te Parijs.

De uit 1687 daterende orgelkas in de Saint-Louis-des-Invalides te Parijs.

Eerherstel

voor het Frans-klassieke orgel (1)

De Frans-klassieke orgel(bouw)kunst is de afgelopen decennia op een zijspoor geraakt, ten faveure van meer romantische orgelmakers en componisten. Er hebben de afgelopen jaren evenwel interessante ontwikkelingen plaatsgevonden op het eerstgenoemde gebied.

In een driedelige serie geeft René Verwer een algemene beschrijving van dit orgeltype en belicht hij enkele specifieke instrumenten.

Tekst: René Verwer

In de jaren zeventig van de vorige eeuw was er veel aandacht voor de Franse orgelkunst uit de zeventiende en achttiende eeuw. Deze ontstond onder meer door indrukwekkende grammofoonplaatproducties van Franse organisten als André Isoir (1935-2016) en Michel Chapuis (1930-2017), in ons land door de bouw van het zogeheten

Couperin-orgel in het auditorium van de Vrije Universiteit te Amsterdam (1973) en een orgel in dezelfde stijl in de Grote Kerk te Hattem, en ten slotte door veel concerten en radio-uitzendingen met werken van Franse barokcomponisten. De naderende, overweldigende belangstelling voor Cavallé-Coll en componisten die voor zijn orgeltype schreven,

bracht de aandacht voor het Frans-klassieke orgel op een zijspoor. In het januari/februari-nummer schreef ik een recensie naar aanleiding van een opname van het *Livre d'Orgue* van Nicolas de Grigny, gespeeld door Olivier Houette op het François-Henri Clicquot-orgel in de kathedraal te Poitiers. Dit orgel is al enige tijd geleden naar de

Deze rubriek is bedoeld voor orgelconcerten, al of niet met medewerking van solisten en/of koor.

Opgave: per e-mail aan Adrie van Manen, orgelvriendwegwijzers@gmail.com. De deadlines vindt u op de colofonpagina.

Kosten plaatsing: € 2,50 per concert. Het verschuldigde bedrag dient na bevestiging te worden overgemaakt naar NL57 INGB 0663 1548 20 t.n.v. Stichting De Orgelvriend te Veldhoven, met vermelding van de concertplaats.

ALPHEN AAN DEN RIJN

Adventskerk

- 4 mei 12.30 u Simon Stelling
20.45 u Simon Stelling,
m.m.v. Alphens Kamerkoor
Cantabile, sopraansolist en
instrumentalisten o.l.v.
Simon Stelling

AMERSFOORT

Joriskerk, 15.30 u

- 9 mei Vincent de Vries,
hemelvaartconcert
20 mei Rien Donkersloot en Richard
Vos, pinksterconcert

AMSTERDAM

Westerkerk, 15.00 u

- 25 mei Evan Bogerd, 'Bruckner en
het orgel'

BENNEKOM

Oude of Alexanderkerk, 16.00 u

- 25 mei Henk Linker (kabinetorgel),
m.m.v. Valeria Boermistrova
(mezzosopraan)

BERKEL EN RODENRIJS

Dorpskerk, 20.00 u

- 24 mei Arjan Breukhoven, Feike Asma-
herdenking

BOLSWARD

Martinikerk, 16.00 u

- 9 mei Harm Hoeve, hemelvaartconcert

BUSSUM

Koepelkerk/Mariakerk, 20.45 u

- 4 mei Niels de Klerk,
herdenkingsconcert

CAPELLE AAN DEN IJSSEL

Dorpskerk, 20.00 u

- 20 mei Cees van der Slik,
pinksterconcert met samenzang

DELFT

Maria van Jessekerk, 15.00 u

- 5 mei Petra Veenswijk, m.m.v.
Liet Relou (viool),
bevrijdingsdagconcert met
gedichten

Nieuwe Kerk, 20.00 u

- 24 mei Reitze Smits; o.a. Bach, Smits
en Mendelssohn

Oude Kerk, 20.00 u

- 17 mei Maurits Bunt, m.m.v. Lisa
en Harald Bunt (zang en
clavecimbel)

- 31 mei Wolfgang Seifen,
improvisatieconcert

DEN HAAG

Evangelisch-Lutherse Kerk, 15.00 u

- 4 mei Jos Moeke, bevrijdingsconcert
met samenzang

Gotische Zaal, Raad van State, 12.45

- 15 mei Jos van der Kooy, m.m.v. Anne
Faber (hobo)

Grote Kerk, 13.00 u

- 3 mei Luuk Schuurman
31 mei Bert van Stam
7 juni Maarten Wilmink

DORDRECHT

Augustijnenkerk, 14.00 u

- 4 mei Jan Peter Teeuw, m.m.v.
Mannenensemble Maranatha
o.l.v. Willem Nijhof

- 11 mei Jan Peter Teeuw

- 25 mei Arjan den Ouden

Grote Kerk, B = Bachorgel, K = Kamorgel

- 11 mei 10.00 - 14.00 u Studiedag
kerkelijk orgelspel o.l.v. Cor
Ardesch

- 1 juni 15.30 u Jaap de Wit K

De Wijnstok, 15.00 u

- 25 mei Johan den Hoedt en Marc
Schipper

EINDHOVEN

Catharinakerk, 15.00 u

- 25 mei Jaco van Leeuwen; o.a.
Rheinberger, Reger, Bossi en
Dupré

ENKHUIZEN

Westerkerk, 15.00 u

- 28 apr Ute Gremmel-Geuchen

EPE

Grote of Sint-Maartenskerk, 20.00 u

- 30 mei Reitze Smits

FARMSUM

Farmsumer Kerk, 20.00 u

- 18 mei Erwin Wiersinga

FRANEKER

Martinikerk, 20.00 u

- 25 mei Jochem Schuurman, m.m.v.
Marit Broekroelofs (cello) en
Leeuwarder Kamerkoor o.l.v.
Eduardo López Cabello